

Quan abordem el col·leccionisme d'art japonès a Catalunya des de finals del s. XIX fins les primeres dècades del s. XX, hem de distingir entre la singularitat d'obres de qualitat i les artesanies en sèrie accessibles als comerços locals. Al primer grup hi pertany la col·lecció de 29 llibres i 140 revistes japoneses del Centre de Lectura de Reus, que inclouen els primers textos acadèmics sobre història de l'art japonès, acompanyats de fototípies i gravats de primera qualitat. L'origen d'aquest material són dues editorials toquiotes, The Kokka Publishing Company i Shimbi Shoin, que s'inscriuen en el marc nacionalista japonès de principis del s. XX.

Paral·lelament, la demanda d'aquesta literatura artística a Europa i als EUA es devia al fenomen del japonisme, la influència de l'estètica japonesa en l'art i en les indústries del disseny, i era adquirit per col·leccionistes que buscaven un coneixement més profund de l'art japonès per guiar-se en les seves pròpies col·leccions d'art oriental.

D'aquesta manera, el conjunt de llibres japonesos del Centre de Lectura representa un exemple excepcional de literatura artística japonesa de la Barcelona modernista de principis del s. XX, que va viure la moda del japonisme i va involucrar a col·leccionistes com Josep Porta Galobart o empresaris emprenedors com Joan Ribes Daura. Ambdós, ens han llegat una oportunitat per conèixer de prop l'art i la cultura japonesa tradicionals.

L'origen japonès de la col·lecció

El setembre de 1889 es va fundar l'editorial The Kokka Publishing Company, a mans d'Okakura Kakuzo, el periodista Takahashi Kenzo i amb la col·laboració de l'editor Asahi Shinbunsha. En aquell moment, el projecte d'engegar una revista mensual sobre art japonès simbolitzava el triomf d'una tendència acadèmica del moment: l'interès per a la integració de les arts.¹ Per això, poc després de la seva fundació, la *Kokka, An Illustrated Monthly Journal of the Fine and Applied Arts of Japan and Other Eastern Countries* es va convertir en la primera revista d'autoritat artística al país i va adquirir gran prestigi a l'estranger. Si analitzem el fenomen, veurem que la contribució de personatges de la política cultural i artística del moment, com ara Okakura Kakuzo, van ser-ne peces clau. El professor havia heretat l'esperit de l'historiador de l'art americà Ernest Fenollosa (1853-1908) i, en la lluita per revaloritzar l'art japonès tradicional, es va vincular a diverses entitats polítiques i artístiques que li van permetre un coneixement total de la realitat artística i patrimonial del moment. Okakura Kakuzo va ser filòsof, crític d'art, director de l'Escola Imperial d'Art a Tòquio, conservador del Museu de la Casa Imperial i va ser membre fundador de l'Escola de Belles Arts de Tòquio; així doncs, la vinculació entre el contingut de la revista i les seves investigacions en aquests organismes van resultar en textos impregnats de novetat i crítica, d'una frescor intel·lectual única en

l'àmbit fins aleshores. A part d'Okakura, el mèrit també es devia als articles d'estudiants japonesos d'art oriental i d'història i arquitectura, que atorgaven a la revista un èmfasi especial en l'art budista.

Un altre factor determinant de la popularitat de la Kokka, eren les reproduccions de gravats que es realitzaven en tallers vinculats a l'editorial, elaborades per artesans nadius. La política era ser fidel a l'obra original, reproduint-ne fins i tot les imperfeccions. És per això que les reproduccions de la Kokka Publishing Company s'han considerat, en molts casos, un treball exemplar, fruit de la vinculació entre les millors tècniques, entitats i professionals.

A més de gravats en color, utilitzaven fototípies en blanc i negre. La seva alta qualitat es devia al fotògraf Kazumasa Ogawa (1860 – 1929), mestre de la fototípia i introductor de la placa de gelatinobromur al Japó. En concret, Ogawa va aportar material fins al 1907 a les editorials The Kokka i Shimbi Shoin sobre les missions expedicionàries de patrimoni nacional que es duïen a terme des de finals del s. XIX per tot el territori nipó.

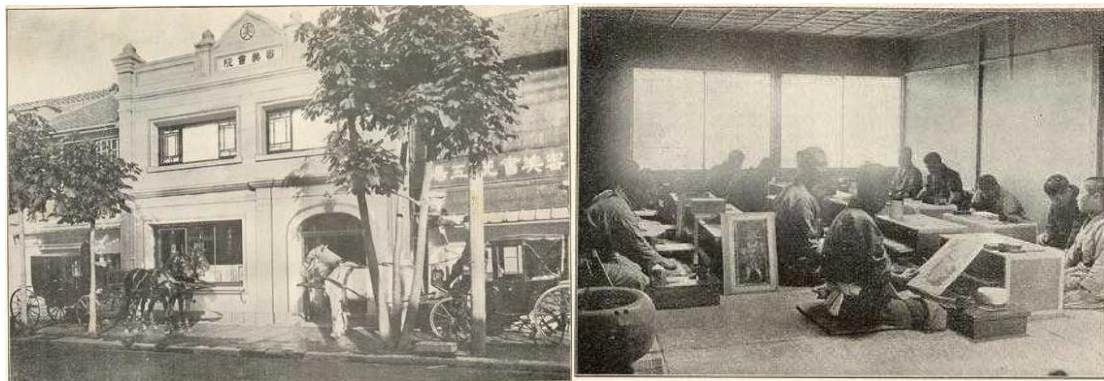
Un altre punt per valorar era l'adaptació de la revista a la creixent demanda estrangera. Això es reflectia en diversos aspectes, com ara les versions en anglès i l'enquadració. Per exemple, entre el 1905 i el 1918, es podia adquirir la revista en format occidental —per a la lectura d'esquerra a dreta. Al Centre de Lectura de Reus tenim accés a una sèrie datada entre el 1905 i 1923, amb versions en anglès fins al 1918, cosa que ens permet entreveure les inquietuds artístiques de finals del període Meiji i, pràcticament, de tot el període Taisho.

Finalment, cal assenyalar que The Kokka Publishing Company també va produir monografies de literatura artística. Un exemple el veiem en el volum *Choice Masterpieces of Korin and Kenzan* (1906), de Jungo Maruyama, disponible al Centre de Lectura. Aquest exemplar conté una petita selecció d'obres del conegut pintor i fundador de l'escola Rinpa, Ogata Korin (1658- 1716), i del seu germà, el ceramista Ogata Kenzan (1663-1743).

Reproducció en gravat de *Lliris* (de l'original de Korin Ogata, biombo, principis s.XVIII, Museu Nezu, Tokyo) a *Choice Masterpieces of Korin and Kenzan*, The Kokka Publishing Company, Tokyo, 1906.

D'altra banda, l'any 1899 es va publicar la primera compilació d'art japonès *Selected Relics of Japanese Art* de Shimbi Shoin i un cop entrat el 1906, l'editorial es va posicionar com a líder en aquest tipus de publicacions per sèries, de grans dimensions i amb varietat d'edicions. En general, els llibres tractaven sobre diverses escoles pictòriques japoneses i els seus mestres; el patrimoni japonès antic —escultura, arquitectura, arts sumptuàries i decoratives—, i incloïen també art xinès. La visió de l'editorial pel que fa a la forma dels textos es basava en l'esquema del professor d'art oriental Omura Seigai, de narrativa històrica lineal i assajos específics per aprofundir en temes i obres concretes. En l'elaboració i selecció d'obres hi van participar un gran nombre de membres del Museu Imperial, de l'Escola de Belles Arts i de l'Oficina de Protecció i Preservació, entre d'altres, perquè l'editorial era un projecte cooperatiu a gran escala, relacionat amb el govern, els acadèmics i els professionals del sector financer. Pel mateix motiu, l'editorial tenia accés al patrimoni imperial i privat, que no estava obert al públic general; aquest fet era un valor afegit del projecte editorial, ja que s'oferia per primera vegada l'ocasió de conèixer col·leccions patrimonials privades i, és per aquest motiu, que les compilacions de Shimbi Shoin oferien un contingut únic. Tot aquest èxit s'ha d'atribuir finalment a Siichi Tajima (1868-1924), que va fundar la companyia i va saber atraure una gran quantitat de contactes governamentals que donarien suport al seu projecte editorial.

Fotografia promocional de la seu central de Shimbi Shoin a Tokyo, entrada exterior i taller de gravat, principis s.XIX

Tal com succeïa amb la Kokka, hi havien aspectes de la producció que col·locaven aquest tipus de compilacions de luxe entre les millors. Els llibres van ser editats pensant en el seu públic aficionat; d'aquesta manera, es podien adquirir traduïts a l'anglès, amb l'enquadració en el sentit invers al japonès i amb una selecció de les temàtiques més populars, com ara les reproduccions d'estampes de paisatges o de cortesanes. L'editorial també es va plantejar reptes, de manera que oferia innovació tècnica en la producció de gravats sense que la fidelitat a l'obra original es veiés afectada; per exemple, barrejava la tècnica de contrafibra occidental i a fibra japonesa, incloïa pigments importats —com ara el Blau de Prússia— i gravats de seda a color per a algunes de les sèries i edicions de luxe, com succeeix a la sèrie *Masterpieces Selected from Ukiyoe School*.

Reproducció en gravat de *Ushiwakamaru* realitzant una serenata per la princesa Jôruri, (l'original per Torii Kiyonaga, cromoxilografia, tríptic, 38 x 77 cm, Tokyo, 1785) a *Masterpieces of Ukiyo-e*, vol.III, ed. Shimbi shoin, Tokyo, 1906.

Finalment, com a resultat de la promoció a l'estranger, sabem que la producció de Shimbi Shoin era popular; va ser premiada en les Exposicions de París (França) i St. Louis (EUA) amb una medalla d'or al primer lloc i amb el Grand Prize, respectivament. També, Edward F. Strange, assistent del Victoria and Albert Museum, donava mèrit a les col·leccions de Shimbi Shoin i The Kokka, atribuint-los un alt estàndard tant per les reproduccions com per la qualitat del material utilitzat.

Colecció Shimbi Shoin al Centre de Lectura de Reus de 9 series: *Masterpieces by Motonobu* (2 vol.,1904), *The process of woodcut painting* (1 vol.,1910), *Masterpieces selected from the Korin School* (1 vol.,1903), *One hundred Masterpieces of Japanese pictorial art* (1 vol., 1906), *Toyei Shuko; an illustrated catalogue of Ancient Imperial Treasury Called Shosoin* (2 vol. 1910) , *Selected Relics of Japanese art* (12 vol.,1899-1906) , *Masterpieces of Ukiyo-e* (5 vol., 1906) , *Japanese Temples and their Treasures* (2 vol.,1910)

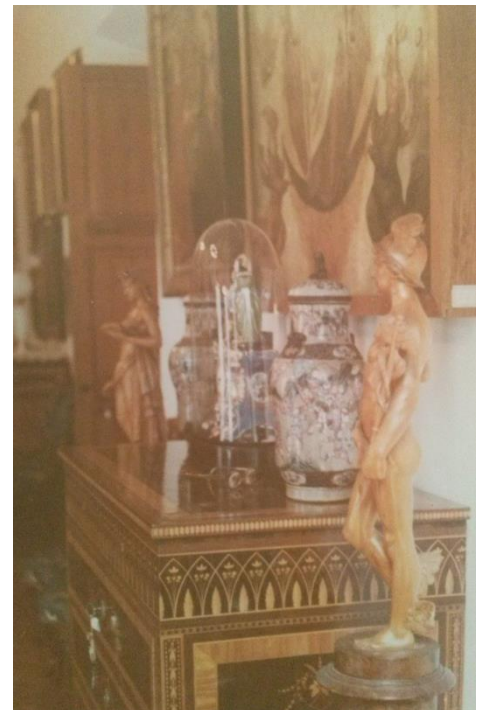

Starhill Collection (*Saigaku Gwashû*, 1 vol., 1912)

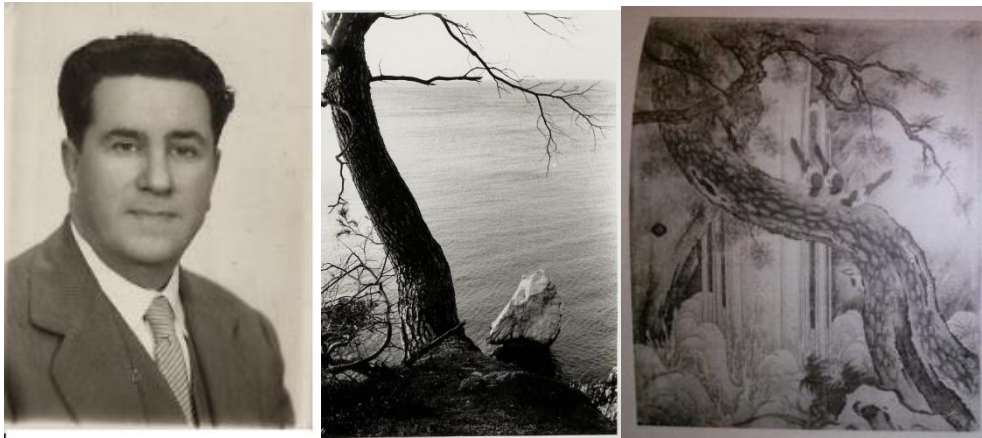
Col·leccionistes. De Josep Porta a Joan Ribes

Desconeixem amb exactitud el moment en què la col·lecció va sortir del Japó o qui va ser el seu primer col·leccionista, però el que sí que tenim són unes dates hipotètiques al voltant del 1923-1925, basades en tres factors. En primer lloc, a partir del 1923, Shimbi Shoin deixa de produir aquest tipus de compendis de luxe. En segon lloc, trobem tres dates escrites en llapis —en nombres romans— en tres de les sèries de llibres japonesos del Centre de Lectura. Finalment, s'ha trobat aquest material registrat en catàlegs de subhastes al voltant d'aquestes dates com, per exemple, en les subhastes de l'Hotel Drouot (París, França). Pel que fa al país d'adquisició dels llibres, sabem que la venda d'art i literatura artística japonesa de més qualitat i extensió a Catalunya i a Espanya es donava en subhastes o botigues especialitzades de les grans metròpolis europees, com són París o Londres, ciutats on el japonisme s'havia assentat des de finals del s. XIX. Així doncs, la hipòtesi més segura és que la col·lecció fos adquirida fora d'Espanya —en alguna capital europea— a partir de 1923. Tot i així, ens trobem també amb la possibilitat que es comprés a l'Exposició Universal del 1929 a Barcelona, ja que es comptava amb una secció dedicada a la cultura japonesa, on es mostraven compendis tan visuals com els de Shimbi Shoin o la Kokka.

Lavors, com i per què aquest material va arribar fins al Centre de Lectura de Reus? La primera pista es troba fàcilment si aprofundim en el seu últim col·leccionista i donant de la col·lecció al Centre el 1972, l'empresari Joan Ribes Daura (Ascò 1899 - Barcelona 1982), un dels fundadors i soci de la botiga tèxtil Ribes&Casals. Les primeres hipòtesis sobre per què el Sr. Ribes tenia una col·lecció tant especialitzada van sorgir a través d'una sèrie d'entrevistes als seus descendents. Així, vam descobrir una personalitat emprenedora i creativa, reflectida en la seva inversió en art antic i una afició per la fotografia, especialment de paisatge. La primera hipòtesi és que el Sr. Ribes coneixia la moda del japonisme, encara que fos espontàniament; això es dedueix per la presència d'algunes artesanies orientals com per exemple tres figures *okimono* d'ivori —a més de la col·lecció de llibres. En segon lloc, a causa del gust personal de l'empresari per a la fotografia i el paisatge, no sorprèn que el Sr. Ribes tingués interès per adquirir aquesta col·lecció de llibres, si tenim en compte, la gran quantitat de fototípies i obres de paisatge reproduïdes que contenen. De fet, va ser suggerent trobar similituds entre algunes de les seves fotografies de Mallorca i els paisatges de Kano Motonobu, inclosos en la col·lecció de llibres estudiada en aquest article. No obstant això, la dada rellevant per a la investigació va ser que el Sr. Ribes es deixava aconsellar en art pel col·leccionista, pintor i dibuixant Josep Porta Galobart (1888-1958), el qual probablement li va vendre la col·lecció de llibres japonesos. Aquesta hipòtesi ha estat afirmada pel seu fill, l'artista Josep Mª Porta Missé, qui, molt amablement, ens va mostrar alguns números de la revista *Kokka* —que guarda al seu estudi— i ens ha facilitat la feina a l'hora de conèixer a Ribes i el pare Porta amb més detall.

Fotografia de jerros japonesos a la casa de Deià (Mallorca) de Joan Ribes Daura

Joan Ribes Daura i un exemplar de la seva fotografia a Mallorca (esquerra) en comparació a la pintura mural de *Paisatge: Ocells i flors* per Kano Motonobu, temple Daisen, Daitokuji, Kyoto (dreta)

Josep Porta Galobart (Berga 1888 - Barcelona 1958) va ser un artista autodidacta, originari de Berga, internacionalment conegut per les seves il·lustracions publicades a *In Sara's Tent* (Londres, 1953). A l'edat de vint anys, va començar a viatjar per Europa, va treballar a Londres com a dibuixant i després a Berlín, on va viure deu anys. De tornada a Barcelona, Porta va obrir la seva botiga d'estampats al Passeig de Gràcia i va ser llavors quan va conèixer Joan Ribes Daura, que havia iniciat el negoci tèxtil de Ribes&Casals l'any 1933. D'aquesta manera, tots dos s'intercanviaven serveis per a les seves respectives empreses, Ribes en el sector tèxtil i Porta en l'estampació —en la qual incloïa sovint motius orientals.

Fins ara, sabíem que a Berlín va començar la col·lecció de bronzes, porcellanes i tapissos, que va vendre al col·leccionista Damià Mateu l'any 1932 i, gràcies a l'entrevista amb Josep Mª Porta Missé, sabem que l'eclèctica col·lecció de Porta incloïa des de figures ajmer fins a mobiliari, ja que el criteri seguit per Porta a l'hora de col·leccionar era el d'adquirir peces de qualitat. En paraules del seu fill, Josep Porta tenia l'habilitat analítica i sensorial coneguda com "l'ull del pintor", de manera que coneixia i col·leccionava també algunes peces orientals de qualitat. De fet, el 1927, a la Revista Nova, el crític Joan Sacs afirmava el següent en relació amb Josep Porta i el coneixement de l'art oriental a Catalunya: "D'antiquaris d'aquest art exòtic només en coneixem un, el dibuixant Porta, que és home de gust refinat i amb aires de perdiguer".ⁱⁱ Per tant, no ens estranya que Josep Porta hagués tingut una col·lecció de luxe tan especialitzada de literatura artística japonesa, adquirida a l'estranger —com era habitual en aquests casos—, al voltant de la dècada dels anys vint. L'adquisició en concret, va poder haver-se produït durant la seva etapa de viatges per Europa, probablement a París, Berlín o Londres, per mitjà d'alguna subhasta, botiga o col·leccionista especialitzat o, fins i tot, a l'Exposició Universal de 1929 a Barcelona, en la qual Josep Porta va participar amb un estand juntament amb el pintor paisatgista Ramon de Capmany i Montaner.

Recentment, el Sr. Benet Oriol Andreu, anterior membre del Consell Directiu l'any 1972, va trobar la carta de donació del Sr. Ribes Daura, en la qual especificava la causa de la donació: l'estima i records que tenia al

Centre de Lectura de Reus. Això no és estrany, ja que Joan Ribes tenia contacte amb alguns artistes que havien exposat al Centre; va treballar a la botiga tèxtil de Cal Navàs a Reus des dels catorze anys amb l'avi de Benet Oriol Andreu, el Sr. Benet Oriol Roca, i va ser la ciutat on va conèixer i es va casar amb Marina Bolard el 1924.

Ara ens toca a nosaltres agrair aquesta donació, revaloritzar-ne el contingut i treballar-ne el potencial didàctic que posseeix per a tots aquells interessats en l'art japonès i el japonisme, ja que la col·lecció és una font de cultura visual japonesa molt útil per identificar i conèixer part de l'imaginari estètic d'influència oriental del modernisme, d'artistes i indústries del disseny des de finals del s. XX a Catalunya.

Reproducció en gravat de *Lespedeza i llebre* (l'original per Hon'ami Koetsu, disseny de ventall, Kyoto, 1637) a *Selected Relics of Japanese Art*. Vol. IX, ed. Shimbun Shoin, Tokyo, 1903.

Bibliografia

Basat en el treball de recerca: “La donació d’estampes i fototípies japoneses de Joan Ribes Daura (1900-1983) al Centre de Lectura de Reus (1972)”

BARLES, Elena, ALMAZAN David.: *Estampas japonesas: historia del grabado japonés y de su presencia en España*, Ed. Fundación Torralba-Fortún, DL 2007

BONART.: *Exposicions Barcelona. Gothsland exposa l'obra de Josep Porta Galobart*, 3 Octubre de 2014, [En línia, Disponible en Internet a 30/01/2015]:<< <http://www.bonart.cat/actual/gothsland-exposa-lobra-de-josep-porta-galobart/>>>

BRU, Ricard.: “El col·leccionisme d’art de l’Àsia Oriental a Catalunya (1868-1936)”, en *Mercat de l’art, col·leccionisme i museus*, Ed.Memoria Artium, 2014, p. 51-86

DOSHIN, Sato.: *Modern Japanese Art and the Meiji State: The Politics of Beauty*, Getty Research Institute, Los Angeles, 2011

IKEGAMI, Kojiro.: *La encuadernación japonesa. Instrucciones de un maestro artesano*, Ed. Casa del encuadernador, Madrid, 2015

NAOYUKI, Kinoshita.: “The early years of Japanese Photography” a *The History of Japanese Photography*, Ed. Yale University Press in association with The Houston Museum of Fine Arts, New Haven, CT, and London, 2003

Fotografia/Scans

George Baxley

Andreas Grund, Thomas Crossland

Rebeca Pujals Cobo

ⁱ Les publicacions de la Kokka són producte d'una història de l'art que pretenia l'autonomia com a disciplina, la revalorització d'estudis sobre art tradicional japonès en el context d'importació del sistema de Belles Arts occidental i la generació de treballs amb consciència crítica.

ⁱⁱ BRU, Ricard.: “El comerç d’art japonès a Barcelona 1887-1915”, a *Locus Amoenus*, nº Ed.Uab, 2009-2010, p.277.